

“Din, Akıl ve İnsan: Bir Uzlaşma Denemesi” Üzerine ne söyleyebilirim.. - 3

Şenel ERGİN

<https://hemhal.org> sitesinde 18/12/2022 tarihinde

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'ndan emekli öğretim üyesi sayın **Prof. Dr. Nurettin Turgay** imzalı ve “Din, Akıl ve İnsan: Bir Uzlaşma Denemesi” başlıklı bir yazı yayımlanmıştır.

www.korkudanumuda.com sitesinde, 12.07.2023 ve 28.07.2023 tarihli yayınladığım ilk iki yazımda, Prof. Dr. Turgay'ın yazısının ilk sekiz paragrafı üzerine düşüncelerimi yazmışım.

Yazısının geri kalan paragraflarıyla ilintili düşüncelerimi yazmaya devam ediyorum.

“Din ve Akıl Aslında Birbirine Çok Yakın Olan İki Kavramdır

Tanımlarından da anlaşıldığı gibi din ve akıl, birbirine çok yakın olan iki kavramdır. Hatta bazen aynı anlamda kullanıldıkları da vardır. Zaman zaman akıl yanılabilen ve özellikle de nefsin etkisinde kalabilmektedir. Bu nedenle Yüce Allah başlangıcından bu yana insanların imdadına yetişmiş ve onlara doğru yolu göstermek için peygamberler göndermiş, onlar vasıtasıyla kutsal kitaplar indirmiş ve bir nevi akli uyarıştır. Bütün peygamberlerin ve bütün mukaddes kitapların hedefinde insanların akıllarını kullanmaları, onu hava ve hevesin/nefsani duyguların etkisinden koruma arzusu yer almaktadır. Dolayısıyla bütün ilahi dinlerin hedefinde akli koruma yer almaktadır. Çünkü bütün peygamberlerin ve bütün mukaddes hitapların ana hedefi tüm insanların malını, canını, neslini/namusunu, dinini ve inancını korumaktır. * [9]”

Hocanın makalesindeki dokuzuncu paragrafın ilk iki cümlesini okuyoruz;

“Tanımlarından da anlaşıldığı gibi din ve akıl, birbirine çok yakın olan iki kavramdır. Hatta bazen aynı anlamda kullanıldıkları da vardır.”

Bu iki cümle sade, fazla öğretimli olmayan bir okuru bile düşündürecektir.

Aklın Ne'liği üzerinde Felsefe öğretimi olmaksızın..

Ve Allah'ın dini olan İSLÂM'ı ancak.. ibadet boyutuna indirgeyerek anlayabiliyor olsa bile..

AKLIN, kendisinin de günlük kullandığı bir yeti olması durumuyla ilintili olarak, DİN gibi bir değer öbeği karşısında, daha yalın kalacağını/kaldığını fıtratı üzerinden bilecektir.

Din ile aklın, “birbirine çok yakın olan iki kavramdır” ifadesindeki KAVRAM olma kabulünü bir kenara bırakalım, ki bu doğru değildir;

TERİM olarak kabul edildiklerinde bile.. birbirlerine kıyasla kullanılamazlar.

Çünkü DİN bir BİLME ALANI'dır..

AKIL ise bilinmeye değer bilgiyi oluşturan tüm **BİLME ALANLARI**'nda gezinen ve ancak "bilme alanlarında geçerli olan bilgi üretme yöntemleri / usûlleri bağlamında, "doğru" kullanıldığında.. **İŞLEVSEL** olabilen bir **ARAÇ**'tır. Yazmadan önce bunları iyi "hatırlamak" gerekiyor ki.. üretilen söz, "doğru bilgi" olabilsin.

Ayrıca..

"Zaman zaman akıl yanılabilmekte ve özellikle de nefsin etkisinde kalabilmektedir." tarzında kurulan 3. cümle okunduğunda.. okunanın ne anlama geldiğini anlamak için.. geri dönüp, okunan ilk iki cümleyi.. yeniden okuma gereksinimi doğabilir.. Zira 3. cümle, "din" ve "akıl", düşünmeksizin dışlaştırılan sözel ifadelerde bile anlamdaş olarak kullanılamazlığını aşikâr etmektedir.

4. ve 5. Cümlelerle, Yaradan'ın, insan yaşamında bir olgu olarak Din'in orijinal ekseninde kalabilmesi ve de aklın korunması için Peygamberler gönderdiğini öğrenmekteyiz.

6. Cümle ise (Yazara göre).. önceki iki cümleyi izleyen bir pekiştirme cümlesidir. *"Dolayısıyla bütün ilahi dinlerin hedefinde akli koruma yer almaktadır."*

Bu cümle özel bir dikkati hak ediyor:

Din (yazara göre) bir "kavram" olarak..

Allah'a tahsisli **DİN**'in.. Zatı'na imanla yükümlü kıldığı "insan tanımlı kulları"nı 6. cümlede söylendiği biçemiyle "aklı korumak" la,

ama.. aslında *akıl cevherini korumakla yükümlü kılmış iken..*

"Din" ile "akıl" birbirine anlamdaş olabileceği sonucuna nasıl ulaşılır.

Makalenin 9. paragrafına kadar okurda..

"akılın, insanın yaradılış gayesine uygun kullanılma emri" üzerine bilgilendirilme düşüncesi uyandırılmış iken.. okur düşünsel olarak hazırlanmadan, aniden 7. cümle bilgisiyle karşı karşıya kalıyor:

"Çünkü bütün peygamberlerin ve bütün mukaddes hitapların ana hedefi tüm insanların malını, canını, neslini/namusunu, dinini ve inancını korumaktır."

Bu ifade ile murat edilen,

"çağdaş dünyadaki temel insan hakları" düşüncesinin / konusunun temeline, Âlemleri yaratan Allah'ın kurduğu düzenin, şaşmaz doğrularının / Adetullah ve Sünnetullah'ın

KUR'AN ile kurulan ve ifade edilen temeline yapılan bir göndermedir.

Ayrıca bu Âdetullah ve Sünnetullah'ın,

"Çünkü bütün peygamberlerin ve bütün mukaddes hitapların ana hedefi" olarak gösterilmesi de.. doğru olamaz.

Çünkü müellif her türlü şüpheden arınmış olarak **ALAH**'tır / Büyük Özne'dir / Tek olan'dır. *Beşer olan Peygamberlerini,*

indirdiği vahiy temelli bildirimlerini topluluklarına *sadece tebliğ etmek ve gerektiğinde açıklamakla* görevlendirmiştir.

Hocamız bu söyleneni elbette benden daha iyi bilir.

Ben burada söylenmesi murat edilenin, yazıda da görünmesi gerektiğini, söylemekteyim. Özetle 9. paragraf kısa tutulabilir ve konudan konuya atlamadan yazılabilirdi.

“ Hz. Ali (ö. 40/661) ne güzel söylemiş: ‘Servetin en büyüğü, akıldır.’
‘Akıl olgunluğa erince, boş sözler yok olur gider.’ ” * [10]

10. Paragrafda Hz. Ali’den aklın değerine ilişkin iki özlüsöz¹ görmekteyiz.

Makalenin geriye kalan paragrafları da aşağıda verilmiştir.

“Aşağıdaki ayette haber verildiği gibi, bütün peygamberlerin, dolayısıyla bütün ilahi dinlerin hedefinde hak ve adaletin yerine getirilmesi bulunmaktadır.

Ancak adaletin tecellisi neticesinde yukarıdaki değerler korunabilmekte, toplumsal uzlaşa ve barış sağlanabilmektedir.”

“ ‘Muhakkak ki biz, peygamberlerimizi çok açık beyanlarla gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için de beraberlerinde kitabı ve mizanı/adalet ölçüsünü de indirdik.’* [11]”

Hadîd Suresi: 57/25.

“Bu ve benzeri çeşitli ayetlerden anlaşıldığı gibi ilahi dinleri tebliğ eden bütün peygamberler, din ve akli birleştirerek insanlara dünya ve ahiretin huzur, saadet ve mutluluğunun yolun göstermişlerdir. Sonuç itibarıyla ilahi hükümler, dini metinler, Kur’an ayetleri, ancak sağlıklı aklın yorumlarıyla gerektiği gibi anlaşılabilir.”

Allah’ın tasavvur edip yarattığı ve sahiplenip yönettiği varlık alanlarında, korunmasını emrettiği ve biz kullarına, Kur’an üzerinden Peygamberleri vasıtasıyla bildirdiği temel değerler: **Hayat, din, akıl, mal ve nesil’dir.**²

Korunması gereken ilk değer, beslenme zincirinin / canlılık âleminin son halkası olarak ve eşref-i mahlûk sıfatı ile yaratılan İNSAN’ın yaşam hakkıdır;

bu değer öbeği Allah’ın yarattığı varlık âlemlerinin DİN olarak tanımlanan işlevsel işler düzeni – ölçüsü – kanunu bağlamında kalarak, ancak insana / eşref-i mahlûka mahsus AKIL denen cevher kullanılarak korunabilir.

Hadîd Suresi: 57/25. Âyetin’de görüldüğü üzere, Varlık Âlemleri’nin yaratılan düzeni – ölçüsü de temeldeki ADALET ana/ temel değerine oturmaktadır.

¹ hadis denilebilir mi.. ş.e.

² İnternette “İslâm bağlamında korunması emredilen temel ilkeler” anahtar cümlesi ile arama yapıldığında her bilgi ve algı düzeyine elverişli bilgiye ulaşmak mümkündür. ş.e.

Daha yalın ifadesi ile insanın, önce sirat-i müstakim hattında konumlanması, yüzünü ve kalbini Rabbine döndürerek Marifet Yolu'nda Rabbine doğru ilerlemesi ve Allah'ın tasavvur edip yarattığı ve sahiplenip yönettiği varlık alanlarında işleyen işlevsel düzenin iki sağlam taşıyıcı kolonunun ADALET ve SEVGİ olduğunu da ilim ve irfan'ı ile görebilmesi ve idrak edebilmesi beklenmektedir.

**AKIL cevheri ancak bu yola girildiğinde..
“yaratılış gayesine uygun kullanılmış” olur.**

Değerlendirilen makalenin son cümlesi olarak verilen:

“Sonuç itibariyle ilahi hükümler, dini metinler, Kur'an ayetleri, ancak sağlıklı aklın yorumlarıyla gerektiği gibi anlaşılabilir.”

cümlesinde kullanılan, “sağlıklı akıl” tanımının da burada yazılanları murat ettiğini;

fakat.. bir cevher değeri tanımlayan AKIL sözcüğü ile Allah'ın Zati Kudreti bağlamında yaratılan Değer ve Olguları tanımlayan DİN Terimi'nin anlamdaş olarak kullanılamayacağını düşünüyorum.

Rabbimin affına sığınarak ş.e.